

מכתלי בית ההוראה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

מזווה בבית מלון ובדירות אירוח

בבית שלו, שכבר דרשו על זה במסכת יומא (דף יא:): 'ביתך - דרך ביאתך', שצריך להניח את המזווה בצד ימין, שהוא דרך ביאתו לבית. וכן כתב בספר החינוך (מצוה חכג. כן דייק במנחת חינוך בדעתו): ועובר על זה ובנה בית ונתן עליו תקרה ולא הניח בה מזווה מיד, או ששכר בית בחוצה לארץ או פונדק בארץ ועברו עליו יותר משלושים יום ולא הניח בה מזווה, [או ששכר בית בארץ ולא הניח בה מזווה] מיד ביטל עשה זה, וכן כתבו עוד ראשונים (עיין בשיטה מקובצת במנחות (שם) וכן כתבו האחרונים בדעת רש"י שנתן טעם לדר בפחות משלושים יום משום שמא יחזור בו).

ב. מדברי התוספות ר"ד (שבת דף קלא:): עולה גם כן שחיוב השוכר לאחר שלושים הוא מן התורה, ולא מהטעם שאין ממעטים מ'ביתך' אלא משום שסובר שבשכירות נחשב כבית, [דשכירות קונה קצת], אמנם כששוכר לפחות משלושים יום לא נקרא 'ביתך', כיון שבית היינו דירת קבע והוא אין לו זכות לדור בו קבע (על פי שו"ת אבני נזר י"ד סימן שפ).

ג. שיטת תוספות בפירושו השני (שם) ובמסכת עבודה זרה (דף כא. ד"ה הא אמר) שאין חיובו אלא מדרבנן מכיון שבפסוק כתוב 'ביתך', ואף שכבר דרשו על זה, כתבו התוספות שכתוב שתי פעמים תיבת 'ביתך', ומהפסוק השני נלמד למעט שוכר שאינו חייב במזווה משום שאין הבית שלו, ואין חיובו רק מדרבנן מהטעם שהבית נראה כשלו (ספר התרומה הלכות עכ"ס סימן קמד), וכן דעת רוב הראשונים והפוסקים (כמבואר בשו"ת רע"ק א"ה סימן סו ובפתי תשובה סימן רפו), אבל השוכר בית לפחות משלושים יום אינו חייב אף לא מדרבנן, משום שאינו קבוע ואינו נראה כשלו, (יש"ש חולין פ"ח סימן נג. ועיין בית יוסף בסימן קפו בשם רבינו מנחם).

חיוב השוכר מיד בארץ ישראל מדרבנן

הטעם ששוכר בית בארץ ישראל מתחייב במזווה מיד, אמרו שם בברייתא שזהו 'משום ישוב ארץ ישראל', ופירש רש"י (ד"ה משום): דלאחר שקבעה שמה אינו נוטלו משם אפילו יוצא ממנו, כדאמר בבבא מציעא (דף קב. ה) הלכך בקושי יצא ממנה מפני טורח מזווה אחרת, ואפילו יצא ממנה ישכרנה אחר מהרה כשימצאנה מזומנת

המשך בעמ' ב'

לקראת ימי החופש שכרו בני משפחת לוי וילה יפה ומרווחת שתתאים במידתה להכיל את כל המשפחה הענפה והמורחבת, כן ירבו. לאחר הכנות רבות וארגון תוכניות שונות ומגוונות לימי החופשה, וכשכל המערך הלוגיסטי הנרחב מסודר עד לפרטיו הקטנים, יצאו בשעה טובה ממקומות מושבותיהם, איש איש - למשפחותם ולבית אבותם.

עם הגיעם למקום, העיר את תשומת הלב אחד הנערים, כי הבחין שאין מזווה על פתח הדיירה, ואף בחיפוש זריז שערך בחדרי הבית הגדול, לא מצא ולו מזווה אחת בכל פתחי החדרים. בני המשפחה שהופתעו מאוד, פנו לשאול: האם מותר לישון בבית זה שאין בו מזווה, או שמא, אם רצונם לשהות במקום יהיה עליהם לקבוע מזוזות כל על פתחיו:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

נידון השאלה בדירת קיט שאין בה מזווה, מצוי גם באופנים דומים כמו בבתי מלון שבעליו הוא גוי, כן דנו הפוסקים בחיוב מזווה במה שנהוג בחו"ל ששוכרים בית בהרים ובמקומות נופש לתקופה ממושכת, ונקדים לבאר את ההלכה בחיוב שוכר במזווה והעולה מזה לנידון דידן.

כתב השולחן ערוך (י"ד סימן רפו סכ"ב): **השוכר בית בחוצה לארץ והדר בפונדק בארץ ישראל, פטור ממזווה שלשים יום.** והשוכר בית בארץ ישראל חייב במזווה מיד, **משום ישוב ארץ ישראל.** והמקור לדין זה הוא בגמרא במסכת מנחות (דף מד.), ומתבאר שיש בזה שלושה אופנים: א. שוכר בחוץ לארץ שמתחייב במזווה רק אם, שוכר ליותר משלושים יום. ב. שוכר בארץ ישראל שמתחייב מיד משום ישוב ארץ ישראל. ג. הדר בפונדק שגם בארץ ישראל פטור בפחות משלושים יום.

חיוב השוכר במזווה מן התורה או מדרבנן

נחלקו הראשונים אם השוכר בית ליותר משלושים יום חייב במזווה הוא מן התורה או רק מדרבנן. א. התוספות (מנחות שם ד"ה טלית שאלה) כתבו בפירוש הראשון שחיובו מן התורה, ואף שבפסוק כתוב 'מזוזות ביתך', אין ללמוד מכך שהחיוב הוא דוקא

הלכה למעשה

משולחן מורינו הרב שליט"א

הפרשת חלה כשמחלקים את הבצק לכמה

סוגים

אנחנו מכינים 2 קילו בצק, מקילו אחד נעשה חלות ומהקילו השני לחמניות שום, האם צריך להפריש חלה בברכה:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

עיסה גדולה שיש בה שיעור שחייב בהפרשת חלה, אך הכוונה לחלק את העיסה לחלות או עוגות שונות בטעמן, חלק מהבצק לחלות וחלק לעוגות, או חלק לעוגה מסוג אחד וחלק אחר לעוגה אחרת, ואין באחד מהחלקים שיעור המחייב הפרשת חלה, צריך להפריש חלה בלי ברכה.¹

ביקש ניקוב ברב קו מחברו

נסע באוטובוס ומאחר שלא היה עמו כרטיס רב קו ביקש מחברו שניקב עבורו, בבואו לשלם לו תמורת הניקוב לא היה לו סכום מדויק, ורוצה להוסיף כמה שקלים, האם יש בכך איסור ריבית:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

הדבר תלוי מתי משלם את הניקוב, אם משלם מיד אין בזה איסור ריבית, שהרי אין כאן הלוואה אלא מכר, שהוא קנה מחברו ניקוב ומשלם לו מיד. אולם אם משלם כסף לאחר זמן, הרי זה הלוואה [טרשא], ויש להיזהר שלא להוסיף יותר ממחיר הניקוב.²

תיקון רכב במוסך זול

אחד שהתנגש עם רכבו ברכב אחר והזיק לו את הפח, ומכיון שלא שווה להפעיל את הביטוח על סכום נמוך כזה, רוצה המזיק לתקן את הנזק במוסך של ערבים,

לעומתו דורש הניזק לתקן במוסך יקר:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

אפשר לקבל את דרישת הניזק לתקן במקום היקר רק כאשר יתכן שיבוא הפסד מכך שיתקן במקום הזול, לדוגמא ברכב חדש ויש חשש לאחריות חברת הרכב, או כאשר מדובר במנוע או בחלק משמעותי ברכב, שהוא יכול לדרוש שהתיקון יעמיד את הרכב באותו מצב איכותי שהיה מקודם. אולם במידה והרכב ישן ואין חשש לאחריות של חברת הרכב, אי אפשר לתבוע ממנו לתקן במחיר יקר, ככל ומדובר בתיקון חיצוני כמו הפח של הרכב, שהוא מתבצע בשלימות אין מה לחשוש מהתיקון הזול, ובתנאי שברור שהמוסך הזול לא יזיק את הרכב בדרך אחרת. כמובן שבמידה ויש סכנת נפשות בתיקון הזול, כגון במוסך שיש סכנה להיכנס לשם, או גם אם יש חשש שהמוסך הזה יזיק את הרכב, אין אפשרות לכפות על הניזק לתקן שם. אמנם המזיק יכול לקחת בעצמו ולתקן שם, ובלבד שהרכב יחזור בשלימות ללא תקלה.

¹ כדון עיסה העשויה לחלק בעודה

עיסה שכתב בשולחן ערוך בסימן שכו סעיף ב.

2 יש להסתפק, האם מחיר הניקוב הוא הסכום שעולה להטעין את הכרטיס במכשיר, כמו בכרטיס נוער

אם שכיין שבכרטיס מבוגר אין הנחה יוצא שקיים מחיר נסיעה מלא רק בנוער יש הנחה, ואם משלם את

הסכום המלא אין זה ריבית.

במזוזה ונמצאת ארץ ישראל מיושבת.

וכתב במנחת חינוך (שם) שלפי טעם זה, פשוט שאין החיוב אלא מדרבנן ומצד התקנה ליישוב ארץ ישראל, ונפקא מינה בזה שאינו אלא מדרבנן כשיש עוד ספיקות, שלפעמים אפשר לצרף דבר זה לספק ספיקא' כדי לפוטרו ממזוזה. [ובדברי החינוך הביאו בדפוסים בסוגריים גירסא מכת"י 'או ששכר בית בארץ ישראל ולא הניח בה מזוזה' והיינו כששכרו לדור בו בפחות משלושים יום, וגם על זה עולים דבריו אחר כך 'מיד ביטל עשה זו'. אמנם על פי דברי המנחת חינוך שאינו מחויב אלא מצד התקנה, נראה שלא לגרוס קטע זה].

חיוב מזוזה בבית מלון

הנה בתשובת אבני נזר (י"ד סימן שפ) דן בחולים שמשתיים שנים או שלושה חודשים בבית החולים, אם חייבים במזוזה כדין שוכר בית שלאחר שלושים יום חייב במזוזה. ולאחר שהביא את שיטות הראשונים בחיוב שוכר פסק שאין החולים מתחייבים במזוזה, וביאר טעמו: א. לסובר (תוספת ר"ד ה"ל) שחיוב השוכר מן התורה הוא משום שגם מי ששוכר בית נחשב הבית כשלו, החולים פטורים משום שאינם שוכרים את הבית, אלא שנותנים שכר עבור השהות שם, וזה דומה לדין (בבא בתרא דף קמז) שכיב מרע שאמר 'ידור פלוני בבית זה' לא אמר כלום שלא הקנה לו בית לדירה. וכן החולים שמשתיים בבית החולים לא נחשב הבית שלהם כלל.

ב. גם לסוברים שחיוב השוכר מדרבנן משום שהבית נראה כשלו, וביאר שם שלשון זה יש לפרשו בשני פנים: או שהעולם יחשבו שהבית שלו וכן כתב במדרכי (הלכות קטנות סימן תתק"נ). או שאצל העולם דומה בית שכור כמו בית שלו בבית חולים לא שייך טעם זה, שהרי לא יחשבו שהוא שלו, שאינו שווה שם רק מחמת חוליו, וכן מצד שאצל העולם דומה בית שכור כמו בית שלו, מאחר שאינו שוכר את גוף המקום, לא שייך, על כן אין לחייב את החולה במזוזה בחדרו ששוהה בבית החולים. [וכתב שרק לשיטה הנזכרת לעיל שחייב מהתורה אף שאין הבית שלו משום שלא נתמעט מ'ביתך', יש מקום לחייבו במזוזה, אלא שרוב הפוסקים אינם סוברים כן להלכה. עיי"ש מה שהקשה על שיטה זו].

מבואר בדברי האבני נזר שגדר השכירות שמחייבת במזוזה הוא כששוכר את גוף הבית ולא רק את הזכות להיות באותו מקום, ויש לברר דבריו על פי דברי הנתיבות בכמה מקומות (קצב סק"ו, ש"ב סק"ה וסק"ג ועוד) שבכל שכירות יש שני עניינים: א. התחייבות ושיעבוד המשכיר להעמיד את הבית לשוכר. ב. קנין הגוף לפירות, שהשוכר קונה בגוף הבית. וכדי שיחשב שוכר לענין חיוב מזוזה צריך שיהיה שוכר שקונה את גוף הבית לתשמישו, מה שאין כן השהות בבית החולים אינה אלא התחייבות להעמיד לו חדר לשהות בו. [יש להעיר שבשו"ת חיים שאל להרב החיד"א, (ח"ב סי' כב) דן לפטור ממזוזה לשהות במחנה קליטה, משום דירת עראי כסוכה ובית שבספינה (י"ד סי' רפ"א), ומבואר שאינו סובר כטעמו של האבני נזר לפטור משום שידוע שזה מחנה קליטה ולא נראה שקנו את המקום, וכן מבואר בשו"ת מהרש"ם (ח"ו סי' קטז)].

ומדבריו נראה שאף לענין בית מלון ובית הארחה אין המתארח מתחייב במזוזה מטעם זה; שאין השכירות בגוף המקום אלא שמקבל מבעלי המלון זכות תשמישים באותו חדר, ואינו כשוכר בית שקונה את גוף הבית לפירות וחייב או מטעם שנחשב הבית כשלו או מטעם שנראה כשלו וכנ"ל, כי בבית מלון אינו שוכר את גוף המקום ואינו שלו ופטור ממזוזה. ולפי זה גם בארץ ישראל יהיה פטור, שהרי הטעם שתקנו לחייבו הוא משום יישוב ארץ ישראל וכמו שכתב רש"י שיקשה עליו לצאת מהבית וזה לא שייך במקום שכל עיקרו הוא כדי לשהות לזמן קצר למנוחה. וכן מובא בשם הרב מבריסק שאמר שבבית מלון לעולם השוכר פטור ממזוזה (מועדים וזמנים ח"ה סימן רפ"ב בשמו).

מזוזה בדירות קיט וצימרים

מעתה בנידון השאלה ששכרו וילה ליום אחד בארץ ישראל, לכאורה היה מקום לחייבו שהרי בזה הוא שוכר את גוף המקום ובארץ ישראל חייב במזוזה אפילו שוכר לפחות משלושים יום, אמנם למעשה הורו הפוסקים לפטור ממזוזה מטעם שנחשב כפונדק או מטעם שנחשב דירת ארעי וכדלהלן.

מבואר בגמרא ש'הדר בפונדק' פטור אפילו בארץ ישראל, ופירש רש"י (שם ד"ה פונדק) דפונדקי הוא מקום 'שלנים' בו עוברים ושבים'. ובמאירי (ימא"י) כתב בטעם הפטור, משום שפונדקאות העשויות בכרכים ללון שם עוברי דרכים לפעמים באקראי כשאין יכולין להגיע לעיר, נחשב דירת ארעי כדין בית שבספינה וחנויות שבשוקים. ובפונדק בארץ ישראל לאחר שלושים יום וודאי חייב, ונחלקו האחרונים בפונדק בחו"ל אם חייב לאחר שלושים יום, בערוך השולחן (סימן רפ"ו סמ"ח) כתב שחייב. ובמסכת מזוזה כתוב (פ"ב מ"ב - מסכתות קטנות) דבחו"ל

פטור לעולם, וכן פסק המנחת יצחק (ח"ו סימן ק"ג).

ויש לדון מהו הגדר של פונדק ומה בינו לשוכר, מתי ישיבתו בבית נחשבת בתורת שכירות ומתחייב במזוזה, ומתי אינו רק פונדק בעלמא שפטור מן המזוזה: ובשו"ת שבט הלוי (חלק י' סימן קפ) הביא את דברי השואל [הגאון רבי יצחק מרדכי הכהן רובין שליט"א] שביאר שהדבר תלוי בצורת הענין: אם שבא כאורח במקום ואין דעתו להישאר זמן רב, אם כן אפילו הוא שוכר דינו כפונדק, מה שאין כן שוכר דעתו להשתקע. והוציא מזה להלכה, שהיוצאים לנוח בארץ ישראל בימות הקיץ, כיון שאין להם כל כוונה להשתקע במקום, שדינם כפונדק שבארץ ישראל עד שלושים יום פטור, ולא כשוכר שחייב לאלתר.

ובעל השבט הלוי לא הסכים עם דבריו, אלא כתב שהחילוק הוא במהות הקנין והזכות שיש לשוכר לעומת הפונדק, שבפונדק אינו שוכר בית הפונדק דהיינו עצם הבית, אלא משלם עבור הזכות לדור בו וללון בו כפי הסכמת בעל הפונדק, ושוכר קונה את עצם הבית ושכירות ליומא הוא כעין מכר גם אם קיימא לן שכירות לא קניא, ועל כן פסק שמי ששוכר דירה, אפילו ודאי אין דעתו להשתקע אם זה ככל דיני שכירות גזר חז"ל חיוב מזוזה עכ"ל. ומבואר שדעתו לחייב במזוזה בדירות קיט.

אמנם מצאנו הרבה מהפוסקים שכתבו (שו"ת משנה הלכות ח"ד סימן קלד) לפטור ממזוזה בדירות קיט משום שהם נחשבות לדירות ארעי שפטורה ממזוזה, כדאייתא במסכת מזוזה (פ"א מו) הצריפים והבורגנין והלקטיות והבורסקיות הרי אלו פטורים מן המזוזה. וטעמם הוא משום שצורת המגורים בדירות אלו שנעשות לשם גופש והבראה לזמן קצר ולאחר מכן חוזר לביתו הקבוע בעירו, ובדרך כלל בדירות אלו גם בעל המקום מעמיד ציוד של כלי מיטה וכלי בית ועוד צרכים לטובת השהיה מעין מה שמצוי בבתי מלון, וכך הוא מסדר את הדברים לכל אורח שמגיע בזה אחר זה, וגם האורח אינו יכול לעשות שם בבית ככל העולה על רוחו עם כל החפצים והכלים הנמצאים שם, וזה גופא מורה שהשהות של השוכר באותו מקום רק כאורח ועיקר דירתו בעירו. [כעין שמצינו לענין עירובי חצירות (אור"ח סימן שע"ח) שאורח בחצר לפחות משלושים יום אינו אוסר על בני החצר, וכתב במשנה ברורה (סק"ג) כתב בשם השו"ע הרב שאפילו הדירה בשכירות נקרא אורח].

ובשו"ת מהרש"ג כתב (ח"ב סימן קכב), שנוהגים היושבים במרחץ שאינם קובעים מזוזה אפילו אם משתיים יום, וכתב הטעם להחשיבו כאורח הואיל וכל הכלים הנמצאים במקום הם של בעל הבית הגוי הרי יש לגוי תפיסת יד בבית ואין עליו שם שוכר אלא אורח ואינו חייב אפילו לאחר שלושים. [אולם מה שכתב שאפילו לאחר שלושים יום, הרבה פוסקים הורו שהנוסע למקום נופש בחו"ל ושוכר דירה מנכיר ליותר משלושים יום יקבע מזוזה מיד בלי ברכה, ראה בשדי חמד (מערכת המ' כלל ק"ח) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סימן צ"ב), וכ"כ עוד פוסקים].

ואשר הורם לנידון דידן, שלהרבה מהפוסקים השוכר דירה לנופש אינו מתחייב במזוזה כיון שהוא כאורח וכפונדק, כיון של באותו מקום לזמן קצר, אמנם וודאי שראוי לכתחילה לשכור מקום שיש בו מזוזות כשירות כהלכתו, ואתה ראה מה שכתב בספר נפש דוד לבעל האדר"ת (אות ט"ב) שכשהיה היה יוצא לדרך היה רגיל לקחת עמו מזוזות ומסמרים קטנים ולפעמים גם קורנס, כדי לקבוע במלון ובאכסניות שחסרות להם מזוזה; עוד יש לציין שמן הראוי שיהיה מזוזה על פי מה שכתב בשפת אמת (מנחת דף מד). בטעם שתיקנו שהשוכר בארץ ישראל שחייב במזוזה מיד, וביאר משום שמזוזה היא שמירה לבית ממזיקין, לכן משום ישוב ארץ ישראל לא רצו חז"ל להניח כלל בית בלא מזוזה בארץ ישראל, שלא יהיה בלא שמירה.

להלכה:

א. שוכר בית בארץ ישראל חייב במזוזה גם אם שוכר לפחות משלושים יום. ב. שוכר בית בחוץ לארץ חייב במזוזה רק אם שוכר ליותר משלושים יום, ונחלקו הראשונים אם חיובו מהתורה, וקיימא לן שחיובו מדרבנן. ג. בבית מלון ובתי אירוח פטור המתארח ממזוזה, משום שאינו שוכר את גוף המקום רק זכות שהיה במקום. אמנם בעל בית המלון חייב לקבוע שם מזוזה (ערוך השולחן סימן רפ"ו סמ"ח וסמ"ח). ד. שוכר דירת קיט, אם שוכר לימים קצרים כתבו רוב הפוסקים שפטור ממזוזה כדין פונדק שפטור אף בארץ ישראל. ואם שוכר לשלושים יום, נחלקו האחרונים, יש שפוטרים משום שנחשב לדירת ארעי, ויש אומרים שלאחר שלושים יום דינו כשוכר, ויקבע בלי ברכה. ה. לכתחילה גם בשוכר דירת קיט בארץ ישראל לזמן קצר ראוי שתהיה שם מזוזה, משום שיש אומרים שדינו כשוכר, ושלא יהיה בבית ללא שמירה.

הלוח היומי

מתוך הספר: הלוח היומי בהוצאת מכון אור לישראל עוז והדר

כ"ו אב

ימי עולם:

תרנ"ב: רבי יששכר אצראף - ראב"ד לעדת המערבים בירושלים. הר הזיתים - ירושלים

צדיק מצרה נחלץ

ועוד שמעתי אחד קדוש מדבר להוא הוא הרה"ג כמוהר"ר רפאל אנקאוה זצ"ל: כי בעיר רבאט היה גוי אחד נכבד מאד בעמיו, מצד עשרו ומצד יחסו, והיה שונא את ישראל תכלית שגאה, והיה מתפאר כי מעולם לא נטמא לא במגע יהודי ולא במגע בגדי, והיה תמיד אלה פיהו מלא וחרפות וגידופין לישראל, וסבלו ממנו היהודים הרבה. יום אחד היה חמיו של הרב הנזכר, הצדיק כמוהר"ר יששכר אצראף זצ"ל, עובר ברחוב הגויים מצד הצר הגוי הנ"ל, והנה לקראתו כלב מדברי גדול שוטט ומשועשע. הרב בראותו אותו נבהל ועמד וצעק, ה' הושיעה, ותיכף יצא אותו הנגי מחצרו, ועוד לא צעד צעד אחז קפץ עליו אותו כלב בשתי רגליו על שתי לחייו ויקרעם לגזרים, ויפילהו ארצה ויתמרמר עליו ויקרע את בגדיו ואת בשרו, ויתקבצו עליו גוים רבים במקלות, ובהכותם בכלב נגעו המכות גם בגוי, וימותו גם שניהם, והחכם הנזכר תכף נשא רגליו ויברח וימלט, ואותו היום היה לו לצום וצדקה וצעקה בכל שנה ושנה כל ימי חייו, וכל ישראל וגם הערבים הישרים בלבותם שמחו לאידו ולמיתתו המנוולת של אותו הגוי, והרבה מהם לקחו מוסר והיטיבו מעשיהם עם היהודים, ואמרו בפה מלא כי בעוון היהודים נתפש אותו רשע ונתקיים בו 'צדיק מצרה נחלץ' ויבוא רשע תחתיו, ע"כ שמעתי.

(נחלת אבות ח"ב עמ' רסו)

כ"ז אב

סדר היום:

זהירות מהקזה: ביום כ"ז אב אין להקיד דם?

ימי עולם:

ת"ח: רבי יהושע העשיל ב"ר יוסף אב"ק קראקא - בעל 'מגיני שלמה'. קרקוב - פולין

ידיעת הש"ס בע"פ

בהיותו עוד עלם קטן רך וענוג בבית אבותיו, הושיבו אותו על ברכי תלמידי חכמים בשבת תחכמונים, ועלה מעלה מעלה, עד כי בא ללמוד ג"כ בשיבות גאונים מצוינים, ויהושע מלא רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה, כי חננו ה' בלב מבין ובשכל וכן ובזכרון נפלא וגם בלשון למודים צחה ונקיה ביתר שאת וביתר עוז על כל בני גילו, ואף גם ריח ה' נוסכה בו, ומסר נפשו על התורה להיות שוקד יומם ולילה בתלמוד ובפוסקים בדיבור חברים ובפולפול התלמידים. והוא בעודנו בימי עלומיו כבר היה צפון בלבו כל הש"ס עם פסקי האשר"י משם בעל פה, וכן כל ספרי הפוסקים וכל ספרי שאלות ותשובות הראשונים והאחרונים.

(הובא בספר 'ברוך ה' יום יום תנינא' בשם הקדמה לספר שו"ת פני יהושע ש"ל ע"י נכדו הרה"ג מו"ה אליקים נעץ)

תרט"ו: רבי אברהם מרדכי אלתר מווארשא ב"ר יצחק מאיר [החידושי הרי"ם] מגור. גור

מתקנא באב שיש לו בן

רבי יצחק מווארקי היה אומר: 'אנשים מתקנאים ברבי אברהם מרדכי כי יש לו אב גדול שכזה, ואני הנני מתקנא באב על שיש לו בן שכזה'.

(בדרכי ווארשא האבלות עמ' 174)

שבת פר' ראה

סדר התפילה:

שבת מברכים אלול: יש המוסיפים בעת ברכת החודש של חודש אלול 'לתשובה שלימה'. ~ יש נוהגים לכווין בברכת החודש גם על חודש תשרי.

יש הנוהגים לומר תהלים בציבור בכל שבת אחר הצהריים, משבת מברכים אלול עד ראש השנה.

כתב בספר סופי ענבים (סי' ל"ה) וזה לשונו: 'ראה אנכי נתן', הוא ראשי תיבות ראש אלול ה'בט אשר נגד כל ישראל נ'ושא תשובה נ'כונה. והיינו כשיתחיל ערב ראש חודש, ולא ימתין ליום הכפורים. ובתשובה של יחיד מרפא לרבים, כמו שאמרו רבותינו וזכרונם לברכה, וזהו לפניכם לשון רבים אף כי התחיל ראה בלשון יחיד. (מועד לכל חי להגר"ח פלאג"ר, סי' י"א סק"ה)

כ"ד אב

ימי עולם:

תרפ"ט: רבי ישמעאל הכהן - רבה של צפת - נהרג במאורעות תרפ"ט הי"ד.

אלקא דרבי שמעון ענני

איש מירון היה הגאון רבי ישמעאל הכהן זצ"ל, רבה של צפת, אשר נרצח על קידוש השם בפרעות תרפ"ט על ידי הערבים, אשר רצחוהו נפש כשהוא יושב בביתו והוגה בתורה הקדושה. מיום בואו לצפת היה עוסק בתורת הקבלה, ופעמים רבות היה יוצא באמצע הלילה להתבודדות ליד קברו הקדוש של התנא האלוקי רשב"י. קודם חצות הלילה היה מנהגו לירד למעיין של מירון אשר נקרא 'מ' מגידו' כדי לטבול. לאחר מכן היה חוזר לציון הקדוש של רשב"י וכאן היה עורך 'תיקון חצות' בבכיות נוראיות על גלות ישראל וגלות השכינה. כך היה נוהג הן בלילות הקיץ ואף גם בלילות החורף הגשומים, הקרים והמושלגים. לילה אחד, כאשר חזר לאחר הטבילה לציון הקדוש בחשכת הלילה, ראה כי השער של החצר פתוח לרווחה. כנראה שכח לסגור את השער לפני שירד לבית הטבילה. אבל לאחר מכן חרדה גדולה נפלה עליו, כאשר ראה כי כל החצר של הציון מלאה בלהקות שלימות של חיות בר, שועלים, חתולים גדולים, תנים, ואף צבועים מצויים בחצר אשר פגיעתם רעה, שכן אומרים על הצבועים כי הם מפתים את הקרבן לבוא למאורתם, ושם הם הורגים את הקרבן ומוציצים את דמו עד לשד עצמותיו.

ברגע הראשון יירא רבי ישמעאל לנפשו, אבל לאחר רגע לא איבד את עשתונותיו, הרים את מקלו אל על וצעק בקול גדול: 'אלקא דרבי שמעון ענני'. החיות נבהלו מפניו, ואז ברחו כולם כרגע והסתלקו תיכף ומיד מכל רחבי החצר.

כאשר שמעו זאת יקירי צפת ומירון, החליטו כי מעתה ואילך לא ירד רבי ישמעאל הכהן, רבם הדגול בחשכת לטבול במעיין מירון הרחוק והחשוך, וכי עליהם לבנות לו מקוה טהרה בתוככי חצר הרשב"י הסגורה והמסוגרת מפחד בלילות. כך לא יסכן יותר את חייו על ידי החיות אשר חודרות פנימה לתוך החצר של הציון הקדוש.

ואמנם כתוצאה ממקרה זה נבנתה לאחר מכן המקוה בחצר הרשב"י, אשר מצויה במקום עד היום (בצד השמאלי של החצר, בצד עזרת גברים), ועד היום משמשת היא כמקוה טהרה למאות ואלפים הבאים להסתופף בחצר הקדוש במירון.

(בני היכלא במירון, רפב)

כ"ה אב

ימי עולם:

תרנ"ח: רבי אליעזר ב"ר יוסף אינגרלייב מראדוויל. אוסטילא

'לא תגורו מפני איש'

בשנה ראשונה שנתמנה לרב אב"ד היה מעשה בחג השבועות שירד גשם בעת תפלת שחרית, ולאבא ז"ל היה בית דירה גדולה ויפה ובית מדרש מיוחד בתוכו, והחלונות של בית מדרשו היה מכוונים מול בית הכנסת הגדולה שבעיר, ואבא ז"ל היה רואה על ידי חלונו ששלשה אנשים נגידים מהמשכילים המפורסמים שבדור, ואין אני רוצה לפרסם שמותיהם משני טעמים, א' שאסור לדבר נגאי על שוכני עפר. ב', אפשר יתביישו משפחותיהם שעורם בחיים. וכאשר אבא ז"ל ראה בעד החלון שאנשים האלה פתחו המטריות בעת שחזרו לבתיהם מביהכ"נ מפני המטר והגשם, אז פתח החלון ואמר להם בבקשה להשליך לחצר הכנסת ולא לחלל יום טוב בפרהסי' ובפני, כי אני ערב בעד מעשיכם, כמו שמבואר בגמרא שבת, כל מי שיש בידו למחות על אנשי עירו ואינו מוחה, נתפס על אנשי עירו. ושנים מהם תיכף השליכו המטריות לחצר ביהכ"נ, ואחד מהם לא אבה לשמוע אל הרב, ונפטר באותה שנה וז"ל ולא הוציא שנתו. ודי בזה לראות איך שאבא ז"ל היה מקיים הכתוב בתורה (דברים ו' יז) 'לא תגורו מפני איש'.

(שרשת זהב, עמ' נא)

כ"א אב

ימי עולם:

תקע"ח: רבי אלכסנדר ב"ר יצחק אייזיק אייכנשטיין סאפרין מקאמארנא - אב"ד זידיטשוב, בעל 'זכרון דברים'. אוהעל

מרב שקת התורה אינני מרגיש כלל וכלל

פעם אמרה אמי לתלמידו (חתן ב"א רבי צ"ח מוידושיטוב) שלמד כל חכמתו ממנו הוא ניהו הרב הגאון הקדוש איש אלקים קדוש, בוצינא קדישא מוהר"ר יודע צבי דודך אב"ד ראזלי: יודא בני, הרי דודך ורבך, לא אכל וטעם שום דבר מיום שבת קודש ועד היום יום חמישי, הלך אליו תלמידו הנ"ל ואמר לו והציע, והשיב לו: 'בני חביבי, תאמינו לי שמרוב שקת התורה אינני מרגיש כלל וכלל, בודאי אלו היה לי שום הרגש, חסרון אוכל ורעבון לא הייתי עטוף ברעב שהוא גורם ביטול תורה וחלישות'. וכמה פעמים ראיתי זה, כשהיה עוסק בשיטה עמוקה, מקוואות וכוונות, היה שלווה ימים ושלשה לילות שלא טעם, ופניו היה מאיר, וכל ימיו היה בדוחק פרנסה, ולא הרגיש.

(זכרון דברים' הקדמה)

תשי"ז: רבי אהרן ב"ר יששכר דב רוקח מבעלזא. הר המנוחות - ירושלים

קדושת העיניים

מון היה יושב אוהל, תמיד ישב בחדר שחלונותיו סגורים ועוסק בעבודתו. גם בעת ששהה בקיץ במקומות מרפא או עת נסע למקום אחר ישב תמיד בחדרו, ואף לא ניגש לחלון להסתכל החוצה. ביום קיץ חם כשהתגורר מן בני ברק התהלך בחדרו הלון ושוב, ובדרך הליוכו ניגש לחלון הפתוח ועיניו נתקלו מרחוק בדמות אשה, היתה זאת אשתו הרבנית שירדה לגן שמאחורי הבית לשאוף איר. אז חזר לשולחנו והתחיל לשפסף עיניו הטהורות ולומר משהו, פניו נעשו חיורים ובפנותו אל הבחור המשמש שהיה אתו בחדר אמר: ככה זה, אם ניגשים לחלון מיד באים לידי חטא. אמר לו הבחור שהאשה שראה בן היא הרבנית, שאל את הבחור אם הוא בטוח בכך, רק כשענה לו שאין לו שום ספק בכך, נחה דעתו. (הובא בספר 'ברוך ה' יום יום תנינא' בשם אדמו"ר בעל עמ' פט)

כ"ב אב

סדר היום:

נישואין בסוף החודש: גם אלו שמקילים בחודשים אחרים לערוך נישואין בסוף החודש, מכל מקום אין להקל בזה בסוף חודש מנחם אב'.

ימי עולם:

תרל"ז: רבי ברוך ב"ר יוסף שפירא מצצינא. ווארשא

כשם שמברכים על הטובה כך יש לברך על הרעה

רבים מפשרים העם, מרי נפש, עניים מרודים דפקו בשערי ביתו של רבי ברוך. בקשו ישע ופדות, אגדות רבות התהלכו בין ההמונים על מופתיו המרובים של הצדיק, על רוח הקודש שהופיעה בבית מדרשו, חולים ותשושים, עגונות ואומללות ומי אשר תלאתו לו נהרו לטשייבה, להרב הקדוש לא הרפו ממנו ולא נתנו לו מנוח.

קהל זה וטרדותיו לא היה לרוחו של רבי ברוך, אותו קדוש עליון מלא חריפות ואיש קודש שבחל מעודו בשטחיות ובמפתים, בהיו עממי נטול תוכן ונשמה. הוא אמנם הסכים לנהל עדה, להפוך לאדמו"ר לחבורה מצומצמת של בני עליה, המחפשים מה ורוצים מה, האומרים ללמוד דרכי עבודה וחסידות, אבל לא רבי חולים ולעניים המבקשים להתעשר. אבל אישיותו החזקה שלטה כאמור על עצמו. ראה את התופעה הזאת כעונש הבא לו מן השמים נאנח ואמר: כשם שמברכים על הטובה כך יש לברך על הרעה, כשם שיש לברך על בואו של אדם המבקש דבר טוב, תורה ועבודה, כך יש לברך על הרעה, על אדם שבא ומתלונן על רעות שפקדו אותו. (בית קוצק)

כ"ג אב

ימי עולם:

תקצ"א: רבי צבי הייש ב"ר יעקב יצחק הלוי הורוביץ מלובלין. רימניוב

נגזר מן השמים כי צבי בן שפרינצא יפטר מן העולם

בבית הקברות ברימניוב טמון גם רבי צבי בנו של מרן החוזה מלובלין. ומעשה שהיה כך היה: בשנת תקצ"א פקדה מגיפת החולירע את העיירה רימניוב וסביבותיה. גם הרבי ר' צבי זצ"ל

דין משקה בתוך כלי שבלע איסור

לאחר תפילת מוסף בחג השבועות בבוקר, חזר ראובן לביתו כשהוא מלא וגדוש בסיפוק רוחני, לילה שלם הוא למד תורה בהתמדה לקראת קבלת התורה, יחד עם תפילות בכונה ברגשות הלב, כעת הוא חוזר בשמחה עצומה לקיים "חציו לכם", כשמחכה לו שלחן ערוך לכבוד יום טוב. כאשר ניגש לעשות קידוש כמנהג ישראל על מיני חלב ודבש, הבחין לפתע כי על השולחן מונח בקבוק ויסקי שמילאו בתוכו משקה חלבי, אלא שהוא נזכר שאת הבקבוק הזה רוקן מפני ששכח למכרו לגוי ועבר על החמץ הפסח. עכשיו הוא מסתפק האם מותר לו לשתות את המשקה שבתוך הבקבוק הזה, שהרי הכלי בלוע בחמץ שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה, ושמה עליו לשפוך את המשקה שהיה כבוס 24 שעות בתוך כלי איסור:

תשובה:

מבואר בשולחן ערוך (י"ד סימן ק"ה ס"א) שדין כבוס כדין מבושל, כלומר, שאם שרה בצונן - דבר היתר יחד עם דבר אסור כבלי אחד 24 שעות, הדין הוא שההיתר נאסר כולו משום שהוא בולע מן האיסור, כשם שבשיוול ברותח מבליע מן האסור לדבר המותר.

אלא שיש לדון האם גם הכלי נאסר כמו בבשול שנאסר כל הכלי שהתבשל בו דבר איסור, ובזה באנו למחלוקת בין הפוסקים, שיטת הט"ז (סימן ק"ה סק"א) שאין הכלי נאסר רק כדי קליפה, ושלא כבישול שנאסר כל הכלי. שיטת הש"ך (סימן צ"ח סק"ג) גם בכבוס הכלי בולע כמו בבשול וכל הכלי נאסר.

ועל כן בין לדעת הט"ז ובין לדעת הש"ך על מנת להשתמש בכלי לאחר שנכבש עם דבר אסור, צריך קודם כול הגעלה, אמנם, אם לא עשה הגעלה, לפי הט"ז מספיק ששים כנגד כדי קליפה, ולפי הש"ך צריך שישים כנגד כל הכלי.

אמנם ככל זה הוא כאשר בישל בכלי בתוך מעט לעת מהזמן שנכבש עם האיסור, שעדיין נותן האיסור טעם לשבח, אבל אם כבש דבר אסור בכלי, שעצם הכבישה היא ב - 24 שעות, הרי שעד שיעבור 24 שעות כבר לא יהיה בן יומו זה כבר יהיה נותן טעם לפגם, שבדיעבד יש להתיר, עוד יש לציין שהמנחת יעקב סובר שכלי זכוכית אינו בולע כלל בכבישה, ולפי זה לכאורה יוצא שאפשר להתיר לו לשתות את המשקה לכבוד יום טוב.

אמנם לעיקר הנידון בסיפור זה יש להעיר, שעל אף שלכתחילה הרבה מחמירים שלא למכור חמץ בעין ודרכם להוציא מהבית בקבוקי ויסקי וכדומה ולהקנות לבעלי חנויות מכולת, שם ימכרו עם הסחורה שבחנויות, אולם במקרה ששכח יסמוך על המכירה שמכר לגוי את החמץ שבביתו, וזאת שבוודאי שזו דעת כל אחד ואחד בשעת מכירת החמץ שאילו שכח והניח חמץ באיזה מקום בביתו, שיכלל במכירה זו, וכדי שלא להשהות חמץ שלו או אפילו מבוטל בביתו. [ראה תשובת מורנו הרב במכתלי בית ההוראה ב].

העולה לדינא:

כלי שנכבש עם דבר אסור מעט לעת - 24 שעות נאסר הכלי, לדעת הט"ז בכדי קליפה, ולדעת הש"ך כל הכלי. לכתחילה וודאי צריך להגעיל את הכלי, ובדיעבד כשיש שישים היתר כנגד הבלעיות מותר. דעת המנחת יעקב שכלי זכוכית אינו בולע בכבישה. ועל כן בנידון זה יש להתיר לשתות את המשקה.

לאחר נסיעה ארוכה ומייגעת שסוף סוף הגיע לקיצה, נעצר האוטובוס בתחנה כשהוא פורק את נוסעיו הממהרים לרדת בזה אחר זה. בעודו הולך בין המושבים קלט מאיר בזווית עינו עט פיילוט המונח לו על המושב, ועשה לעצמו חשבון מהיר שאם העט יישאר כאן הוא בוודאי ילך לאיבוד, ולכן החליט שמן הראוי שייקח אותו, כך אולי יוכל להשיבו לבעליו, הוא ניסה לברר אצל העומדים לפניו בתור המתקדם אולי זה של אחד מהם ונענה שלילה, אמנם מאחר שהוא אדם ביישן לא ההין לצעוק בקול של מי העט, משראה שכן לקח עימו את העט ושאלתו בפיו: א. צועק לשעבר, האם היה מוטל עליו להרים קולו שאינה לפי כבודו. ב. מברר להבא, האם יש לו חיוב הכרזה למי שיסמן מקומו. ג. על הצד שאין בו סימן, האם מותר לקחתו לעצמו. תשובה: א. בגמרא (ב"מ ל.) 'והתעלמת' פעמים שאתה מתעלם, זקן ואינו לפי כבודו. ונפסק כן בשולחן ערוך (סי' רס"ג ס"א). ופשטות הגמרא והשו"ע מדבר בחכם או זקן מכובד. אמנם באחרונים (שו"ע הרב, אביה ומציאה ס"ל) כתבו שהוא הדין לכל אחד שיש לו איזה מעלה ומכובדת הגורם לו להתבייש, אינו מכובד רק מדמיון לעצמו, שהינו איש נכבד שהוא חייב.

וא"כ בנידון דידן ברור שההכרזה באוטובוס הוא הרבה יותר תועלת, ממה שיקחנו ויכריזו אח"כ במודעות רחוב/לוח, והמוצא צריך לקרב הדבר לבעל האבידה בכל מה שאפשר (סמ"ע סי' רס"ז סק"ה), אבל מכיון שהוא איש "צנוע ומעיל" ונצריך וגם העט שלו היתה, לא היה מרים קולו מפני הבושה, וגם אנשים אחרים הדומים לו בבשתם ובכבודם מתביישים בזה, יש מקום לפטרו מלצעוק, אבל עדיין יש עליו חיוב: 1. אם יכול למצא איש אחר שאינו בוש מהלעגים, מחוייב להעביר לו המצווה, וכמו בזקן ואינו לפי כבודו (תשו' הגר"מ פיינשטיין) ויתן המאבד סימן באיזה מושב מצאו. 2. להתעסק עם האבידה בצורות המקובלות ולהכריז כדת תורה, וכפי שיתברר בהמשך אם יש כאן חיוב הכרזה [מב' טעמים: (א) בהכרזה כזאת אין לו בושת (ב) גם ב"ק"ן] אם לקחו בידו ואינו יכול להחזירו למקומו, וכעובדא שלפניו שכבר ירד מהאוטובוס, מחוייב להכריז (סמ"ע סי' רס"ב סק"ד).

ב. האם יש כאן סימן מקום: כעבור זמן מה, סביר להניח שהמאבד לא יזכור מקום מושבו. אילו כתבו האחרונים (הגר"ש אלישיב באבידה כהלכתה) שכל מקום "מסויים" כגון אולם שמחות, וכדומה אע"פ שאינו יודע מיקומו המדויק, נחשב לסימן מקום. ויש לברר זהות הנהגים, ואם רובם גויים או אינם שומרי ת"מ, ובדרך כלל לא יטרחו בשביל דבר פטור להביא למחלקת האבידות, והנהגים קבועים כאן והנוסעים ארעים ועומדין לרדת ממנו, הבעלים מתיאשין גם כשיש להם סימן (סי' רנ"ט ס"ה) ועדיין יש לדון בדין ייאוש שלא מדעת שיש בזה חיוב השבה גם כשבעלים יתיאשו לבסוף.

ג. האם יש כאן ייאוש שלא מדעת - לענין ליפטר מהשבה ולזכות לעצמו: ויש לדון בכמה אופני היתר. 1. הסמ"ע (סי' רס"ב סק"מ) בדעת הרמב"ם פסק שאם המוצא הגביה החפץ לטובת הבעלים ע"מ להחזיר להם, אין בזה איסור ייאוש שלא מדעת, וזוכה לעצמו לאחר ויאוש [אמנם בדעת הרא"ש אין היתר זה, והש"ך חולק לגמרי על סברא זו]. 2. הש"ך (שם ס"ב) סובר שכל ייאוש של מותר למוצא להשתמש בו, עד שיבאו הבעלים [גם בזה יש פקפוק: 1) במקרה שלנו אם ישתמש בעט ממושכות העט יתכלה - יאבד - יגמר הדין, ולא יהיה לו מה להחזיר 2) הנתיבות חולק על הש"ך 3) כתבי האחרונים (פתחי חושן פ"ב (כג)) שעט הוא דבר שאדם מרגש תיכף בחסרונו ומסתמא כבר נתיאשו הבעלים קודם שמצאו זה, וכמו מקום שאדם ממשמש בהם כל שעה [גם בזה יש לשדות נרגא: 1) הט"ז (סי' רס"ב ס"ז) כתב שכל חפץ שבלע האבידה יכול לחשוב "אולי הנחתיו באיזה מקום בבית ולא נפל ממני" אינו מתיאש שסובר בהמשך היום וודאי אמצאנו 2) אם המאבד ג"כ ירד עכשיו מהאוטובוס ועסוק בפריקה וטענה מסתמא לא הרגיש עדיין בחסרונו. ולאחר כלות כל אלו יתכן לומר מסתמא, שבסברים פטורים כאלו ובייטובים גדולים כהנה, הטירחו ובחוצאה אינו שווה, והבעלים אינם דורשים זאת ולא ישלמו לו, העולה מכל הנ"ל שפטור מלהכריז ויהא מונח עד שיבא אליהו ואם ירצה להשתמש עשה שאלת חכם.

העולה לדינא:

א. אדם שמצא אבידה ויש בידו לצעוק כדי למצוא את בעל האבידה, אך שהוא אדם ביישן, הוא פטור מלעשות כן משום זקן ואינו לפי כבודו, אולם אם יש בידו לבקש מאחר שיצחק בשבילו, צריך לעשות כן. ב. מציאה באוטובוס, עם סימן בחפץ או סימן מקום, יש חיוב להכריז, אמנם באוטובוס שהנהג גוי שלא יטרח בשביל אבידות קטנות, יתכן שהבעלים מתיאשים. ג. גם באבידה שהבעלים מתיאשים, אם מצא בזמן קצר מהזמן שאיבד את החפץ ויתכן שעדיין לא נודע לבעליו דבר האבידה, יש בעיה לקחת לעצמו מצד ייאוש שלא מדעת, ונחלקו הפוסקים אם מותר להשתמש.

בסימן טוב ובמזל טוב

מהיכלי תורה והוראה מוסדות "באר ישראל" נשגר כוס של ברכה עם ברכת מזל טוב לבבית, קדם מעלת ידידנו ומכובדנו היקרים והנעלים רבני בית ההוראה

הרה"ג רבי ישראל זילברברג שליט"א
בעת שהשמחה במעונו בנישואי בנו
החתן המופלג חיים צבי הי"ו
עב"ג בת הרה"ח ר' משה יוסף ברלינר שליט"א

יזכו לראות נחת ושמחה לאורך ימים ושנים טובות
מתוך אושר וכבוד, בריות גופא ונהורא מעליא

